

La Cerdanya de 1603

El Tractat del comtat de Cerdanya de Joan Trigall

anem

textos i documents

LA Cerdanya de 1603

EL TRACTAT DEL COMTAT DE CERDANYA
DE JOAN TRIGALL

Estudi i edició a cura de
Erola Simon Lleixà i Lluís Obiols Perearnau

Pròleg de
Eulàlia Miralles

anem
EDITORS

anem textos i documents 3

La present edició ha comptat amb el suport de:

I amb la col·laboració de:

Diputació de Girona

AJUNTAMENT DE PUIGCERDÀ

La Cerdanya de 1603

El Tractat del comtat de Cerdanya de Joan Trigall

© de l'estudi i edició del text: Erola Simon Lleixà i Lluís Obiols Perearnau

© del pròleg: Eulàlia Miralles Jori

© de les imatges: els seus respectius autors

© De la present edició:

Anem Editors, Montellà – Encamp, octubre de 2020

Edició, disseny i maquetació a cura de: Oliver Vergés Pons

www.anemeditors.com · contacte@anemeditors.com · [@anemeditors](https://twitter.com/anemeditors)

DL AND.308-2020

ISBN 978-84-122385-3-2 (Anem Editors, SL)

ISBN 978-99920-65-40-2 (Anem Editors)

Imprès a GoPrinters (La Seu d'Urgell)

Aquesta edició ha comptat amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a través de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya i amb la col·laboració de la Diputació de Girona i de l'Ajuntament de Puigcerdà.

Tots els drets reservats. Sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, queden prohibides les reproduccions totals o parcials d'aquesta obra a través de qualsevol procediment. Dirigiu-vos al CEDRO <www.cedro.org> si necessiteu fotocopiar, escanejar, fer còpies digitals o qualsevol ús similar per algun fragment d'aquesta obra.

*A Jaume Martí Sanjaume,
Salvador Galceran Vigué,
Sebastià Bosom Isern
i Oriol Mercadal Fernàndez,
que ens han obert camí.*

Pròleg

A principis del segle xvii, el rector de Vilagrassa Joan Trigall decidia posar fil a l'agulla i escriure un breu *Tratado del condado de Cerdaña*. A l'endreuça al lector fa explícit que, per distreure's de l'aclaparador calor de l'estiu de 1603, va considerar pertinent confegir un resum de la *Historia pontifical y católica* de Gonzalo de Illescas, un text amb prou prèdica entre el públic cultivat del període, i que, un cop acabat, es va atrevir a elaborar una «*descripción de mi patria*» a imitació de la que el jurista Antoni Oliba havia escrit sobre la vall de Querol. Trigall devia haver comprat uns quants quaderns en blanc, com era habitual fer aleshores, i els va anar omplint amb paciència i cura; un cop acabada la feina, i veient que encara li quedaven uns folis en blanc per esgotar, va fer una còpia de la *Hispania ad Galliam comparatio* de Sebastian Münster, que s'havia publicat l'any 1542 a Basilea en un volum que contenia la Geografia universal de Ptolemeu, i en va fer una traducció. Els dos primers textos són en castellà i el darrer, en català. Els quaderns, que no sabem si va arribar a enquadrar personalment o no, però que han arribat fins els nostres dies (tot i que mutilats), constitueixen la producció de caràcter historicogeogràfic i en llengua vernacla que coneixem del rector de la parròquia urgellenca, d'origen cerdà. Anys a venir publicaria, tot sembla indicar que a Barcelona, un breu opuscle de 16 pàgines de gramàtica llatina, per a ús escolar i amb equivalències catalanes.

L'obra coneguda de Joan Trigall permet traçar un primer perfil del personatge: bon coneixedor de la historiografia coetània, com proven l'ús d'Illescas i de l'edició cinccentista de Ptolemeu, hàbil en les tres llengües de cultura (castellà, català i llatí), preocupat per l'ensenyament de la llengua sàvia i interes-

sat en difondre el coneixement sobre la seva pàtria de naixença. Sabem, a més, que com a home una mica versat en història, que és com ell mateix es defineix, no li tremola el pols a l'hora de cartejar-se amb qui considera un historiador de fama, Jeroni Pujades, autor d'una *Corònica universal del Principat de Catalunya* (Barcelona, 1609).

En una estada a la Biblioteca Nacional de França, ara fa uns anys, remenava els *Flosculi* de Pujades quan vaig topar amb tres cartes de Joan Trigall a l'historiador barceloní. Vaig començar llegint-les en diagonal, perquè he de confessar que no coneixia l'autor de les missives i no sabia què hi podia trobar, però de seguida vaig tornar enrere i en vaig fer una lectura pausada; un cop acabada, les vaig transcriure amb la certesa que m'havien de fer, un dia o un altre, algun servei. Em va sorprendre la desimboltura de l'emissor en adreçar-se al seu interlocutor, amb qui no es coneixien personalment, però sobretot la seva capacitat per retratar un paisatge i fer-lo viu: la Cerdanya. Vaig tornar a casa, vaig espigolar les limitades referències que aleshores vaig trobar sobre Trigall i les vaig aprofitar per un treball que tenia en marxa, però em va quedar la recança de deixar aquelles cartes dormint el son dels justos. Les missives fan evident que som davant un home de personalitat inquieta i que sap escriure, amb una base cultural sòlida (tot i que previsible d'acord amb els canons de l'època), que està al dia de les novetats editorials i que és conscient que el coneixement passa no només pels llibres sinó també per tot allò que es pot comprovar de primera mà (ho diu ell mateix, al·legant Plaute, a Pujades: «No vull cansar-me ni enfadar a vostra mercè, sinó referir-li lo que jo ocularment e vist, y vostra mercè és obligat a donar-me crèdit»). Pujades també ho sabia, i és per aquesta raó que va decidir conservar, en els seus manuscrits de treball i relligades, les tres cartes del prevere Trigall que avui coneixem i que Erola Simon i Lluís Obiols han editat com a colofó d'aquest volum que ara tenen a les mans.

Trigall és un tractadista que s'ocupa de la història i de la geografia del seu context més immediat, la Cerdanya. Coneix els

cànons de la disciplina històrica, molt lluny encara del criticisme que s'acabaria imposant més endavant però atent a les pautes del seu temps; sap quines són les fonts i autoritats autoritzades, és a dir, les de més prèdica i considerades vàlides aleshores, des dels clàssics grecolatins fins els seus coetanis, i les cita; devia tenir una biblioteca prou ben fornida o, almenys, accés a un bon fons de llibres; paral·lelament, combina fonts literàries i experiència personal (haver vist en primera persona és sinònim de veracitat); també fa constar explícitament que té a l'abast i consulta mapes, de manera que pot contrastar el coneixement geogràfic propi amb la cartografia; i un llarg etcètera. Ara bé, la seva producció és, per norma general, més entusiasta, fresca, propera, i fins i tot simpàtica, si se'm permet l'expressió, que la d'un historiador o geògraf clàssic, potser perquè es guanyava la vida fent de mestre de gramàtica i encarrilant ànimes, i tenia més clar que molts altres que havia de distreure a la vegada que ensenyava. Ho veiem sobretot en la primera i tercera part del seu *Tratado*, en la manera com s'immisceix en primera persona en els seus escrits, de manera més recurrent del que acostuma a ser habitual en cròniques i històries, fet que ens permet fins i tot imaginar quins eren els seus gustos i preferències. El lector s'adonà, llegint el seu tractat i també la seva correspondència, que li agradava fer excursions, que se sentia lliure i a gust trepitjant la terra que l'havia vist nèixer i créixer, i que se n'enorgullia profundament. També, que devia tenir el paladar fi: les referències a les truites de riu, als pernils o a les peres de la Cerdanya només poden venir, diria jo, d'algú que les ha tastades i ha sabut gaudir de les seves excel·lències, per bé que el menjar és tothora un element descriptiu d'un territori. Encara, que tocava de peus a terra i sabia quin era el preu de les coses («*assí que con el dinero se halla todo*»), potser perquè els emoluments que rebia no li permetien gaires excessos; a Pujades li diu, val la pena recordar-ho, que no ha comprat la primera part de la seva *Corònica* perquè espera que surti la segona, però un personatge com ell comptàvem que ho fes a ulls clucs (i més tenint en compte que, atès el que explica, devia

estar una estona llarga a la parada de la fira de Puigcerdà on la va veure prenent notes del volum i, ens imaginem, amb el venedor desesperat a veure si l'adquiria o no). I, finalment, i per no allargar-me gaire més, que era humà com tots nosaltres, perquè de les seves paraules es fa evident que l'enemic és l'hugonot francès i que li té un cert respecte (per no dir por); o que era un home fidel i enamorat de la seva tasca com a docent i convençut de la metodologia que aplicava, perquè la transmet i la reivindica, i perquè s'endú els seus alumnes més avantatjats a fer sortides de recerca amb ell.

A l'hora d'escollir un gènere per a la seva obra, Trigall en tria un en auge al Renaixement, el tractat. *Autoridades* el defineix com «*el escrito o discurso que comprehende o explica las especies tocantes a alguna materia particular*», que en el seu cas és, com indica el títol de l'obra, el comtat de Cerdanya. El gènere forneix l'autor d'unes pautes formals discursives, a la vegada que ens les dóna a nosaltres per llegir l'obra. A diferència d'alguns tractadistes, el nostre autor fa ús de la primera persona del singular i no de la tercera quan s'adreça i/o interpel·la el lector; tot amb tot, sigui en primera o en tercera persona, i més o menys explícitament o velada, en el tractat el jo, l'autor, hi és tothora present. Quan es tracta de fer ciència, la literatura renaixentista pot optar per diversos gèneres (història, geografia, tractat, diàleg, etc.) i llengües, i una opció o una altra es troba condicionada per la intencionalitat de l'autor i el públic receptor. Els escriptors justifiquen habitualment la tria de la llengua, com veurem que fa Trigall bo i argumentant per quina raó prefereix el vernacle i no el llatí, que per lògica ateny un nombre menor de lectors. Tot i que el tractat pot ser bastit, com els altres gèneres científicotècnics, en funció del nivell d'especialització que es pretén aconseguir, transmet sempre coneixement i ho fa d'una manera ordenada, coherent i sistemàtica (d'aquí, per exemple, la divisió en tres parts i els epígrafs marginals interns que permeten identificar les temàtiques que es tracten en cada moment), i justificant les pròpies afirmacions (ja sigui com a testimoni, ja sigui gràcies a les fonts i autoritats).

Trigall és, per damunt de tot, didàctic. Les cartes a Jeroni Pujades estan farcides de referències erudites quan convé, perquè és conscient de qui és l'interlocutor, i també, tot i que més mesuradament, ho està el seu *Tratado*, perquè el gènere també ho demana per argumentar. Ara bé, tan cert és que basteix els textos des del coneixement com que ho fa des de l'emoció i la voluntat d'apropar-se al seu lector. La *Descripción de la tierra y condado de Cerdaña* i la *Descripción de Pucerdán*, primera i última part del *Tratado*, són sobretot fruit de la vivència personal i salpebrats d'alguna citació sàvia, però sempre continguda i mesurada; no passa tant amb la segona part, en què s'ocupa de la història de la Cerdanya des del Diluvi fins el seu temps i que és més feixuga de citacions erudites (i segurament la menys reeixida, potser perquè no acaba de trobar el punt entre alleugir els continguts i no perdre el fil cronològic). Confessa que no s'ha valgut de la documentació dels arxius, però perquè no li interessa per al seu propòsit. En les cartes a Pujades, per contra, deixa constància d'haver anat a veure el notari Benet Bruguera, secretari de l'arxiu de Puigcerdà, per fer-li una consulta sobre Carlemany, circumstància que referma la idea que no empra documentació diplomàtica no per ignorància sinó per voluntat pròpia.

El prevere veu, recorda, sent a dir o llegeix, i conta, raona, argumenta i descriu, i ho fa de manera que tothom el pugui entendre. Ens explica gràficament, per exemple, que la Cerdanya té la forma d'una galera, amb la proa cap a ponent i la popa cap a llevant, tot i que una mica girada cap a migdia i amb forma de mitja lluna; els rema sembla, diu, que figuren les seves valls. Ara bé, els millors fragments de Trigall, els literàriament més reeixits i esplèndids, els més poètics, a parer de qui signa aquestes línies, són els descriptius i especialment aquells de les sàvies cartes a Pujades en què no es troba constrenyit pel motlle formal del tractat. La vista d'ocell, del Carlit estant, el du a retratar el paisatge:

«En les més altes cerres y puntas, no y a planta ni herba, ni cosa viva, que crec que la puresa de ayre és tanta que no és apte per a la

generació. Y així, tota aquella superfície de montanya, que és molt ample y espayosa, està despullada de plantes, que no-s veu sinó la terra y roques seques, y una varietat de país que causa una gentil y estranya prospectiva, perquè ja se empina en moltes y differentes puntas y serras, ja se desplega y humilia en baixes valls, y enclo-tades, ja se torna a alzar en moltes y vàrias collades. Allí baix apar un estany, allí una riera, allí una font, a l'altra part un espantós despenyadero, allí una congesta de blanca y freda neu, y tanta va-rietat de roques, pujades y devallades, puntas, pyràmides, riscos, despenyaderos, ab una sorda harmonia que lo fresc ayre, y vent y aygua, causa per aquelles concavitats alts y baixos, que alevan lo enteniment a la consideració de la omnipotència, sabiduría y grandesa de Déu, y apar que la mare naturalesa se és deportada en formar aquell país inaccessible y incalable en les de més parts per a hòmens y animals, y sols terror per a vents, neus, gels, tempestats y frets.»

Tornem al *Tratado*. Trigall l'escriu en castellà i ho justifica. De fet, la justificació sobre la tria lingüística és doble, per tal com ha d'explicar per quina raó no fa servir el llatí i perquè, d'entre les llengües vulgars, prefereix el castellà. La tria del vulgar és condicionada no per la seva desconexença de la llengua sàvia sinó perquè té en compte tots aquells «*a quienes pienso comunicárselo*», que hem de deduir que no coneixen el llatí, o no prou per seguir un discurs complex; sembla corroborar-ho el fet que en el tractat tradueix sistemàticament les citacions llatines (cosa que no fa, lògicament, quan el seu interlocutor és un erudit com Pujades). També resulta particularment interessant que es valgui en algun moment, per exemple, de *Les metamorfosis* d'Ovidi, un autor i llibre del currículum escolar, que n'ofereixi una traducció literal en prosa i aprofiti per explicar al lector què és una prosopopeia, a la vegada que completa la citació ovidiana també en llatí i la torna a traduir. No podem fer altra cosa que imaginar-nos que això és el que devia fer habitualment amb els seus alumnes de llatinitat.

Pel que fa a la preferència del castellà pel català no és que menystingui la llengua pròpia, que «*la tenga en poco*», sinó al contrari: «*la tengo en mucho*», rebla, però havent escrit el resum d'Illescas en castellà, com l'original, li sembla pertinent no canviar de llengua: «*me pareció cosa no muy propia ni a propósito escribir tan pequeño cuaderno en dos lenguas, que si no fuera por esto le hubiera escrito en latín*». Tot amb tot després, en la traducció de la *Hispania ad Galliam comparatio*, es val del català i el quadern és el mateix, malgrat que addueix una raó igualment tòpica per justificar-ho: el català és una llengua curta i, per tant, més avinent per acarar-la, com fa, amb el llatí. Una de les característiques intrínseques del català és la curtedat de l'idioma, argument que es repeteix majoritàriament en les apologies de la llengua, ja sigui per vindicar-la, ja sigui per allunyar-se'n. Ho conta amb detall Onofre Manescal, un autor que Trigall coneix de primera mà i que cita en els seus escrits: «Si vol dir que no tenim tants vocables com los castellans és no saber-la, puis és fertilíssima. Si entenem que és curta perquè no és comuna i no l'entenen tots, té raó, però això és molta alabança de nostra llengua ... Si vol dir que és curta perquè los vocables no són tan llargs com lo d'altres llengües, acerta-ho, però esta és entre altres una grandesa de nostra llengua, que essent curts los vocables la significació sia llarga»; d'altra banda, la semblança formal del català amb el llatí és també un raonament recurrent, per tal com la perfecció passa per les similituds amb la llengua mare. El prevere Trigall no és aliè a aquests arguments en circulació a la seva època i els repeteix, en la justificació a la seva traducció que tot just acabo de citar i, per exemple, en la carta del 2 de febrer de 1611 a Pujades: «so català y curt», afirma.

Antoni Oliba és un model per al *Tratado* de Trigall, però el nostre autor no volia fer el mateix que l'insigne jurista per més que digui que s'hi inspira i que l'invoqui. El seu públic és tot un altre. Oliba insereix la seva descripció de la vall de Querol com a paratext d'un tractat jurídic de circulació erudita i restringida, el *Commentarius ad usaticum* 'Alium namque' de iure fisci (Bar-

celona, 1600), en la dedicatòria «*Ad patriam et lares paternos*». Trigall, per contra, escriu un tractat en castellà pensat per a un públic ampli i amb voluntat didàctica i divulgativa, i per això es justifica sovint, quan tira al dret, dient que no vol allargar-se o ser prolix, i confessa que ha mirat d'entretenir el lector («*te he dado ... este poquito de entretenimiento*»). Vol ensenyar, distreure i commoure un destinatari que no és precisament un savi, sinó un lector interessat però comú o en formació (com ho són els seus deixebles batxillers), i ho fa en un moment en què la divulgació social de la història fa camí a través de diversos gèneres i formes. Escull, per al seu propòsit, un territori, com faran coetàniament Cristòfor Despuig amb els *Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* o Francesc Comte amb les *Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent*, per bé que Despuig i Comte es decanten per un gènere diferent, el diàleg. Segurament és també amb voluntat didàctica, i pensant en el mateix públic, que tradueix la *Hispania ad Galliam comparatio*, un text que es devia emprar en l'ensenyament de la geografia (BC, ms. 361; MCEM, núm. 53), per bé que en l'endrega distingeixi clarament dos tipus de lector: l'hàbil i el llec en llatí.

La producció de Joan Trigall és una petita mina que Simon i Obiols han sabut descobrir i fer-nos avinent amb molta feina d'arxiu i un coneixement exhaustiu del context social en què es va produir. Ara comptem amb una remarcable quantitat de dades que ens permeten reconstruir la biografia del mestre i prevercerdà, tot i que, com és lògic quan refem la vida d'algué que ens ha deixat fa més de quatre-cents anys, hi ha alguns buits que ens són encara obscurs; sabem, d'altra banda, en quin ambient s'ha de situar la seva producció i tenim, sobretot, les seves obres a l'abast, ben anotades per ajudar a la seva comprensió. És per tot plegat que aquest llibre obre noves vies per explorar, paral·leles i igualment interessants que les que ens descobreixen els seus dos editors.

El periple vital de l'inquiet Trigall el situa en diversos indrets de la geografia catalana (Manresa, Solsona, Cardona, Tàrrrega, Barcelona, Igualada, Tarragona, etc.) però també a Tolosa de

Llenguadoc i a Terra Santa, fet que ens permet imaginar que tenia una xarxa de sociabilitat àmplia que va més enllà de les cartes creuades amb Pujades o d'una molt probable familiaritat amb Lluís Sans. Tot i que no passi del terreny de l'especulació, ens podríem preguntar si no fa el mateix que fa amb Pujades amb altres autors coetanis que esmenta, com Francesc Diago i Onofre Manescal, de qui diu que són moderns i han «*rebolvido los antiguos*»: escriure'ls. De l'últim, que va ser un dels censors de la *Corònica* pujadiana, n'aprofita el *Sermó* en alguna avinentesa i li esmena la ploma quan convé, com fa amb Pujades. Onofre Manescal i Antoni Oliba van compartir, d'altra banda, llibreter de capçalera per als seus impresos: Miquel Manescal. És cert que no tenim cap prova fefaent d'aquestes connexions, però el Principat era petit i la xarxa d'Aracne, controlada: els savis de l'època es coneixien tots, o majoritàriament tots, entre ells, i un dia o un altre acabarem trobant els fils que els relacionen.

Trigall diu a Pujades, el novembre de 1610, que s'enfila als Pirineus per comprovar si les muntanyes cerdanes són les més altes i fredes de Catalunya «per a cert propòsit y obreta que fas y confio tràurer a llum, si Déu me dona tres anys de vida»; versemblantment l'obreta ha de ser el *Tratado*, datat el setembre de 1603 però amb alguna addició posterior a 1609. Pretenia promocionar el que ja tenia escrit per aconseguir els honors de la impremta, com havia fet amb el seu opuscle de gramàtica llatina el 1607, o pretenia ampliar-lo? No ho sabem, però el cert és que Trigall diu que hi treballa i que en té encara per tres anys, i la correspondència amb Pujades denota que aquest últim li esperonà les ganes de remenar bibliografia i arxius. Torna als clàssics, Ptolemeu i Mela comentat per Olivar, i empra fonts que no li havíem sentit esmentar, com Ambrosio Calepino, Juan Botero o *La Jerusalén conquistada* de Lope de Vega. Potser sí que treballava en una nova «obreta». Sigui com sigui, vella o nova, el *Tratado* de Trigall no tenim constància que tingués cap difusió entre els coetanis (sí, en canvi, el seu opuscle gramatical), i tan sols en coneixem una còpia autògrafa, que

sembla en net, i la que el 1768 va encarregar Joan Mitjavila a Bernat Pla.

Ara fa tot just un any, Anem Editors estrenava la col·lecció Textos i Documents amb l'edició d'un tractat per al govern municipal de la Seu d'Urgell de 1570. Ara, amb *La Cerdanya de 1603. El Tractat del comtat de Cerdanya de Joan Trigall*, l'editorial torna a fer una aposta clara i valenta per valorar la recerca i posar-la a l'abast de la societat, i ho fa amb un text de l'edat moderna, que sorprendrà el lector per la seva vivesa, proximitat i, fins i tot, contemporaneïtat. Sovint ens han dit, o és viva la idea prefixada, que els textos que s'allunyen del nostre dia a dia no estan del tot fets per al lector actual, però res més lluny de la realitat. L'obra de Joan Trigall ens trasllada a estones al passat però no ens fa sentir fora del nostre present: llegint-la podem passejar per un paisatge de la Cerdanya i de la vila de Puigcerdà que avui encara transitem o transitem en part, conèixer i reconèixer espais naturals, edificis, carrers i places, assaborir peix, carn i fruita propis del territori, etc., i descobrir, també, la història més antiga del comtat.

En aquest volum, Erola Simon i Lluís Obiols han aconseguit materialitzar una fita que des de 1915 s'havia resistit als estudiosos: editar i posar a l'abast del públic, general i especialitzat, el *Tratado del condado de Cerdaña* de Trigall, i Oliver Vergés ha tornat a desafiar les lleis d'un mercat sovint poc atent i amable amb el nostre patrimoni literari antic. Només amb iniciatives com la que ara tenim a les mans serem capaços de construir una història literària completa d'uns segles que, malauradament, coneixem menys del que es mereixen.

EULÀLIA MIRALLES
Universitat de València

La Cerdanya de 1603

El Tractat del comtat de Cerdanya de Joan Trigall

Estudi i edició a cura de

Erola Simon Lleixà

Arxiu Comarcal de la Cerdanya

Lluís Obiols Perearnau

Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell

Introducció

L'any 1603 mossèn Joan Trigall, fill de Puigcerdà, es trobava destinat com a rector a la parròquia de Vilagrassa, a l'Urgell. Feia pocs mesos que l'havien ordenat sacerdot, després d'anys de fer de mestre de gramàtica en diferents poblacions. Aquell estiu, l'havia passat escrivint per entretenir-se i distreure's de la calor, i el 7 de setembre posava punt final a un llarg text que havia d'interessar moltes persones els segles següents. Joan Trigall havia escrit el *Tratado del condado de Cerdaña*: una descripció de Puigcerdà i de la Cerdanya i, alhora, la primera història coneguda del comtat.

Aquest text, escrit fa més de quatre-cents anys, és d'un gran valor per diversos motius que anirem descobrint al llarg del llibre. Per avançar-ne només un, direm que gràcies a la vivesa excepcional de les descripcions Joan Trigall aconseguix transportar-nos fins al principi del segle XVII i ens permet passejar pels carrers i les places de la Vila tot contemplant-ne les muralles, els portals i els temples avui desapareguts. Ens hi podem acostar, doncs, des de la curiositat més simple per conèixer com era la Cerdanya del passat: com, en quines condicions i de què vivia la seva gent.

El *Tratado del condado de Cerdaña* ha arribat fins als nostres dies a través de dos manuscrits que han passat per tota mena de vicissituds: l'un es conserva a la Biblioteca de Catalunya i és el manuscrit autògraf escrit pel mateix Trigall; i l'altre està dipositat a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya i és una còpia de mitjan segle XVIII. En aquest llibre us oferim una edició íntegra del text a partir del manuscrit autògraf de 1603 que es conserva a la Biblioteca de Catalunya. Hem volgut ser fidels a l'estructura i a la llengua originals utilitzada per Trigall per tal que els lectors

d'avui i del futur puguin aprofitar-ne tot el potencial documental. Pel mateix motiu acompanyem l'edició d'un text introductor que vol facilitar la interpretació del contingut i contextualitzar-lo en la seva època i entorn cultural. També hem cregut imprescindible fer una recerca aprofundida sobre Joan Trigall, de qui fins ara sabíem ben poca cosa. El resultat ha estat molt gratificant perquè ens ha permès descobrir un personatge ben singular, amb una trajectòria professional molt interessant. Ens queden encara alguns interrogants sobre aspectes clau de la seva vida, però ja podem dir que hem descobert tot un humanista.

L'atzar ha fet que també es conservin tres cartes escrites pel mateix Joan Trigall adreçades al jurista i historiador Jeroni Pujades els anys 1610 i 1611, en les quals descriu i precisa aspectes històrics i geogràfics sobre el Pirineu i la Cerdanya. Com el text, aquestes cartes han estat citades en diferents ocasions, però mai no s'havien editat senceres. Hem considerat que la publicació íntegra de les cartes era un esplèndid complement per comprendre tant el personatge com les seves inquietuds intel·lectuals.

El *Tratado del condado de Cerdaña* és un text clau per conèixer la Cerdanya d'època moderna i ens permet aproximar-nos a la manera com els homes d'aleshores entenien el món. De fet, s'ha utilitzat profusament com a font documental en tota mena de recerques. No som pas els primers, doncs, a considerar que l'edició integral del text era de gran interès. Des que l'any 1915 Antoni Deulofeu i mossèn Jaume Martí van emprendre la publicació del text de Joan Trigall, tots aquells que han fet recerca històrica a partir dels documents de l'Arxiu Municipal de Puigcerdà, després Arxiu Comarcal de la Cerdanya, s'hi han fixat: mossèn Salvador Galceran, Sebastià Bosom i darrerament Oriol Mercadal. Tots ells l'han utilitzat en els seus treballs i ens consta que tots han treballat en més o menys mesura en la publicació íntegra del «Trigall» que, per motius diversos, no s'ha acabat mai materialitzant fins avui. En aquest sentit voldríem que aquesta edició fos un reconeixement als historiadors que ens han precedit i que, d'alguna manera, ens han marcat el camí.

Tanmateix, els més de cent anys que han passat des que s'anunciava la publicació del *Tratado del condado de Cerdaña* fins avui, que el teniu a les mans, no han passat en va. El pas dels anys, sobretot amb les noves tecnologies aplicades als arxius i les biblioteques, ha permès l'accés a informació que abans calia buscar en fitxes manuscrites de manera presencial i el coneixement i consulta a distància de documentació i bibliografia que, sense aquests mitjans, probablement mai no hauríem conegut. Per tant, la informació sobre l'autor i el seu context és molt més gran avui, sense perjudici que en el futur apareguin encara noves dades. Per altra banda, els criteris d'edició utilitzats tampoc no haurien estat els que finalment hem fet servir. Els historiadors, com els arxivers, treballem seguint les pautes de l'època que ens toca viure. En aquest sentit, l'aproximació a un text del principi del segle XVII és avui necessàriament més rica gràcies al gran volum d'estudis publicats en les darreres dècades sobre literatura del renaixement català. Aquests estudis ens han proporcionat un context cultural en el qual situar el nostre autor i interpretar el seu treball.

Amb la publicació del *Tratado del condado de Cerdaña* i les cartes de Joan Trigall a Jeroni Pujades posem a disposició del públic uns textos que es poden gaudir a molts nivells. El públic general hi descobrirà una altra Cerdanya, en part desapareguda, en part existent, que li permetrà interpretar la fisonomia actual de la comarca amb una altra mirada. Les notes aclaridores i les explicacions de context l'ajudaran a entendre aquells elements que puguin generar dubtes i li oferiran la possibilitat d'aprofundir aspectes puntuals quan siguin del seu interès. Alhora, el públic especialitzat hi trobarà una font documental potencialment útil per a moltes recerques. Aquesta edició no exhaureix la possibilitat d'aprofundir en la interpretació del treball de Joan Trigall, sinó tot al contrari, presenta la font per tal que tothom que hi estigui interessat en pugui disposar amb facilitat i comoditat.

Aquest treball ha comptat amb l'ajuda i col·laboració de moltes persones que, cadascú des del seu àmbit, l'han enriquit i

ens han permès millorar-ne el resultat final. Especialment hem d'agrair a l'editor, l'Oliver Vergés, la iniciativa i l'entusiasme per publicar aquest text, així com a l'Eulàlia Miralles per acceptar d'escriure el pròleg del llibre, i a la Laura Viayna per revisar les citacions en llatí. També, per una multitud de consultes ben diverses, hem d'expressar el nostre agraïment a Àngel Acedo, Sara Aliaga, Jacinto Bonales, Dolors Bramon, Luis Cañigral, Alexandra Capdevila, Àngels Casadessús, Jordi Cortadella, Gerard Cunill, Jaume Cunill, Guillem Dalmau, Anna Esteve, Miquel Àngel Farré, Andreu Galera, Sofia Garçon, Narcyz Stanislaw Klimas, Benigne Marquès, Pilar Martell, Alfred Mauri, Climent Miró, Ramon Moliner, Virginia Moreno, Maria Nativitat Benaiges, Oriol Olesti, Gemma Pallàs, Xavier Pedrals, Clara Pedrosa, Joan Peytaví, Daniel Piñol, Patrici Pojada, Josep Porredon, Magali Rieu, Josep Sànchez, Miquel Sitjar, Josep Suñé, Jordi Torner, Marc Torras, Daniel Vilarrúbias i Joan Yeguas.